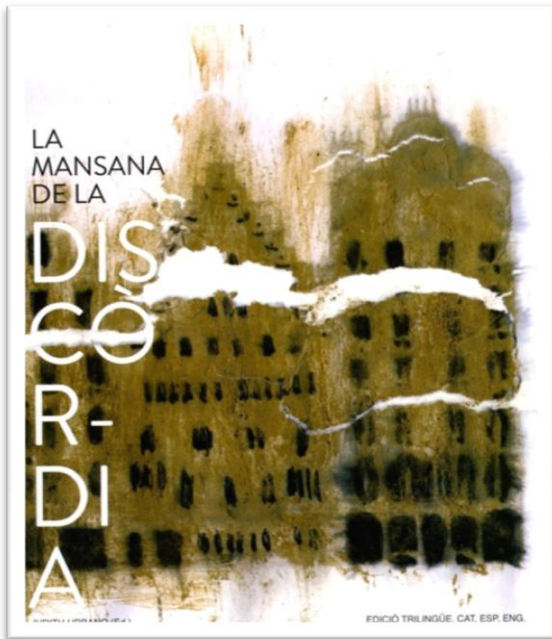

La **MANSANA** de la discòrdia / editor Judith Urbano. -- Barcelona : Grup de Recerca Emergent Història, Arquitectura i Disseny, Universitat Internacional de Catalunya, D.L. 2015

239 p. : il., plan., secc., fot. ; 24 cm.

Edición trilingüe catalán, español, inglés

Bibliografía

D.L. B. 23418-2015

ISBN 978-84-608-2168-7

1. Barcelona 2. Historia urbana 3. Desarrollo urbano 4. Reformas urbanas 5. Ensanches urbanos 6. Modernismo 7. Proyectos urbanísticos 8. Siglo XIX 9. Siglo XX I. Urbano, Judith II. Universitat Internacional de Catalunya. Grup de Recerca Emergent Història, Arquitectura i Disseny 2.00 Urbanismo
COAM 18398

LA
MANSANA
DE LA

DIS-
CÓ-
R-
DI
A

JUDITH URBANO (Ed.)

EDICIÓ TRILINGÜE. CAT, ESP, ENG.

El grup de recerca *Història, Arquitectura i Disseny* (GRHAD) fou el primer de la *School of Architecture* de la Universitat Internacional de Catalunya l'any 1998. La seva creació va ser simultània a la d'un màster i programa de doctorat (RD 778/98). Així, des de l'inici s'anaren formant investigadors i doctors que han obtingut el DEA (Diploma d'Estudis Avançats o Suficiència Investigadora) i nombroses tesis doctorals.

El grupo de investigación Història, Arquitectura i Disseny (GRHAD) fue el primero de la School of Architecture de la Universitat Internacional de Catalunya en el año 1998. Se creó simultáneamente con un máster y programa de doctorado (RD 778/98). Así, desde el inicio se fueron formando investigadores y doctores, obteniendo una treintena de DEA (Diploma de Estudios Avanzados o Suficiencia Investigadora) y numerosas tesis doctorales.

The Group of *Research Història, Arquitectura i Disseny* (GRHAD) was the first research group founded at the *School of Architecture* at the Universitat Internacional de Catalunya in 1998. It was created simultaneously with a master and a PhD programme (RD 778/98). Researchers and doctors were thus trained from the very beginning, and approximately thirty DEA (Diploma of Advanced Studies or Researcher Sufficiency) as well as several PhD degrees were awarded.

LA
MANSANA
DE LA

DIS
CÓ
R-
DI
A

Editor

Judith Urbano

Copyright

dels autors

Editorial

Grup de Recerca Emergent *Història, Arquitectura i Disseny*, Universitat Internacional de Catalunya

Disseny, maquetació i composició

METALOCUS

Imatge de coberta

Manuel Arenas

Logo coberta

Eva Minguella

Fotografies

Cristina López Pérez

Plànols

Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona

Imprès per

Estilo ESTUGRAF Impresores S.L.

ISBN

978-84-608-2168-7

Dipòsit legal

B 23418-2015

Aquest llibre és resultat del projecte de recerca « La mansana de la Discòrdia, el modernisme com a transgressió a la regularitat de l'Eixample », del grup de recerca emergent *Història, Arquitectura i Disseny* (GRHAD), amb finançament provinent dels ajuts a investigadors novells del Vicerectorat de Recerca de la Universitat Internacional de Catalunya (UIC)

La revisió lingüística dels textos en català s'ha finançat amb fons de l'ajut INTERLINGUA 2015 atorgat al Servei de Normalització Lingüística de la Universitat Internacional de Catalunya.

Traduccions a l'anglès

Bill Mulholland, Karen Simpson, Ann Swinnen

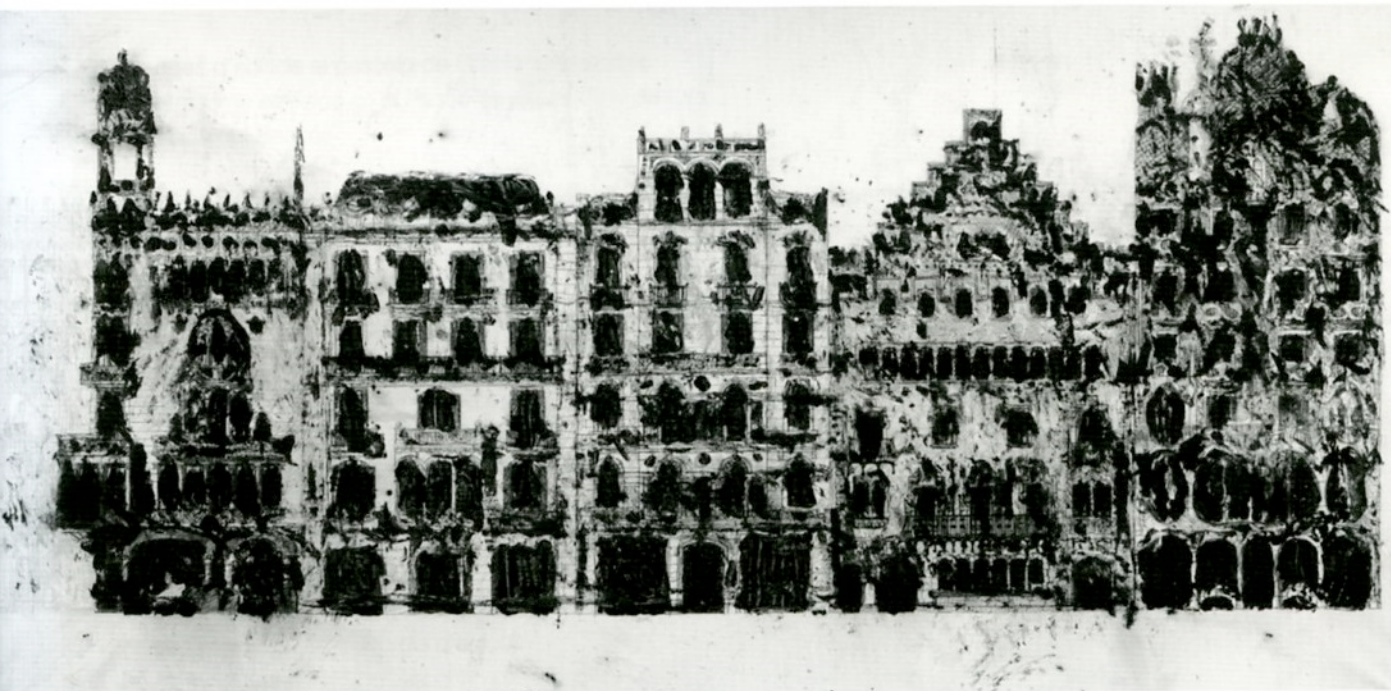
Revisió del castellà

Incyta, Linguistic Services

"La *Mansana* de la Discòrdia"

Manuel Arenas
José Juan Barba
Mariola Borrell
Guillem Carabí
Maria José Díez
Fàtima López
Judith Urbano

Índex

Índice

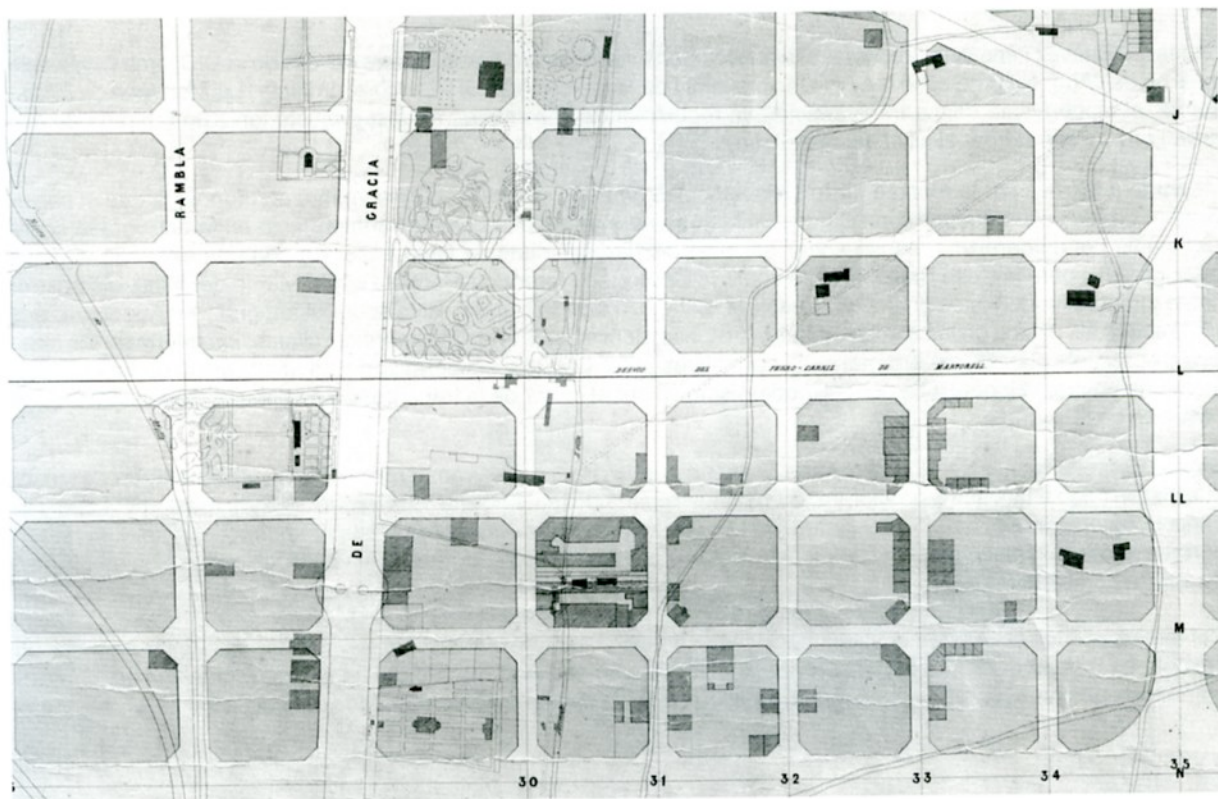
"La Mansana de la discòrdia, el modernisme com a transgressió a la regularitat de l'Eixample", naixement d'un projecte	8
"La Manzana de la Discordia, el modernismo como transgresión a la regularidad del Ensanche", nacimiento de un proyecto	106
Dra. Judith Urbano	
Reformes urbanes. Espai privat vs. públic vs. privat. De Barcelona a Hong Kong	12
Reformas urbanas. Espacio privado vs público vs privado. Desde Barcelona a Hong Kong	110
Dr. José Juan Barba	
Cinc reformes d'edificis al passeig de Gràcia: una lectura	40
Cinco reformas de edificios en el Paseo de Gràcia: una lectura	144
Dr. Guillem Carabí Bescós	
Ornamentació a la Mansana de la Discòrdia: diversitat d'interpretacions decoratives	56
Ornamentación en la Manzana de la Discordia: diversidad de interpretaciones decorativas	166
Dra. Fàtima López Pérez	
Els mestres d'obres de la Mansana de la Discòrdia	70
Los maestros de obras de la Manzana de la Discordia	184
Maria José Díez Chueca, Mariola Borrell Escudé	
Cinc cases, cinc clients: la burgesia de la Discòrdia	86
Cinco casas, cinco clientes: la burguesía de la Discordia	210
Dra. Judith Urbano	
La línia amb memòria. La discòrdia dibuixada	94
La línea con memoria. La discordia dibujada	224
Manuel Arenas Vidal	

PRÒLEG

“La *Mansana de la Discòrdia*, el modernisme com a transgressió a la regularitat de l'Eixample”, naixement d'un projecte

DRA. JUDITH URBANO

El Grup de Recerca Història, Arquitectura i Disseny fou creat pel Dr. Alberto Estévez l'any 1998, dins l'Àrea de Composició Arquitectònica de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura (ESARQ) de la Universitat Internacional de Catalunya (UIC). Al llarg dels anys s'hi han llegit 30 tesines de màster i treballs de recerca per a l'obtenció de la suficiència investigadora o DEA i nou tesis doctorals, i actualment n'hi ha quatre en curs. L'any 2013 vaig agafar el relleu del

Detall del plànol 02987 del primer Eixample. La *Mansana de la Discòrdia* correspon a l'illa 28L/LL29. S'hi poden veure sobreposats a la mateixa els Jardins del Tivoli que hi havia abans, i entre Aragó i Rosselló, els Jardins dels Camps Elisis, que tenien fins i tot muntanya russa. AHCB.

Postal acolorida de la *Mansana de la Discòrdia*. Old postcard, Jorge Venini.

professor Estévez i ens vam presentar a la convocatòria de recerca d'investigadors novells de la UIC, amb l'avaluació externa de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR), amb el projecte "La *Mansana de la Discòrdia*, el modernisme com a transgressió a la regularitat de l'Eixample". Aquest projecte tenia una durada de dos anys i ens va ser atorgat al juliol del mateix any.

La primera fase va ser la recerca de tots els aspectes que ens semblava que havíem d'aprofundir, ja que el coneixement de les cases que formen l'illa era limitat, i sempre es repetia la mateixa informació en la bibliografia sobre l'Eixample i el modernisme, sense entrar gaire en les particularitats de cada casa. En són una excepció algunes monografies sobre la Casa Batlló, el llibre sobre la Casa Lleó Morera de Manuel García-Martín del 1988, els treballs sobre interiors modernistes de la Dra. Teresa M. Sala, o la tesi de Núria F. Rius sobre el fotògraf Pau Audouard, que tenia estudi als baixos de la casa Lleó Morera. ⁽¹⁾ Calia, doncs, saber-ne més sobre els clients, les reformes, els mestres d'obres, els plànols, les ordenances i normatives urbanístiques, els permisos... La investigació de tot això permetria demostrar la hipòtesi de com el modernisme va ser el motor de la transgressió en l'original regularitat urbana i estètica de l'Eixample.

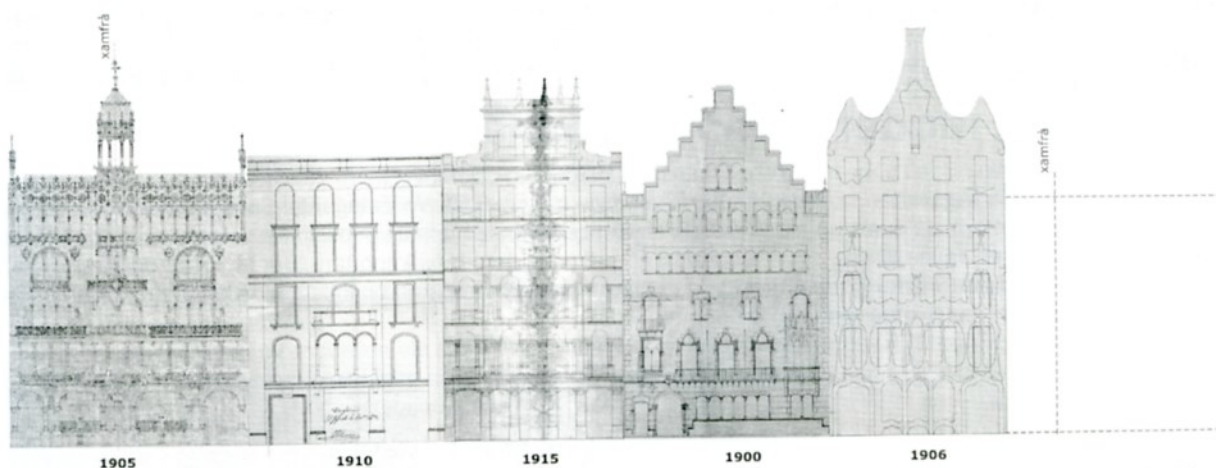
Es van proposar activitats molt concretes destinades a la divulgació i transferència del coneixement: un seminari, que va tenir lloc a la Casa Lleó Morera, en plena *Mansana de la Discòrdia*; una exposició, que mostraria a la ciutadania la recerca feta al mateix emplaçament, i un llibre monogràfic amb articles dels membres del grup, que havien portat a terme la investigació. En l'àmbit acadèmic, la participació en congressos i la publicació d'articles en revistes d'impacte completaven el projecte.

Cal remarcar dues coses que des del principi es van tenir clares: una, investigar les cinc cases que formen l'illa, no tan sols les tres modernistes, justament per veure'n les diferències (o discòrdies) en els estils, que van ser contemporanis els uns amb els altres. La segona, és que volíem utilitzar la paraula *mansana*, en català i amb "s", perquè ll-

(1) Vegeu M. García-Martín, *La casa Lleó Morera*, Barcelona, Catalana de Gas, 1988; J. Bassegoda, *La Casa Batlló*, Barcelona, Publicaciones de la Real Cátedra Gaudí, 2001; J. J. Lahuerta, *Casa Batlló*, Barcelona, Triangle Postals, 2001; T. M. Sala, *La vida cotidiana en la Barcelona de 1900*, Madrid, Sílex, 2005; T. M. Sala, *La Casa Busquets. Una història del moble i la decoració del modernisme al déco a Barcelona*, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions [etc.], 2006; J. Bassegoda, *Casa Batlló, Gaudí: Llum i Color*, Barcelona, Casa Batlló-Triangle Postals, 2012; N. F. Rius, *Pau Audouard : fotografia en temps de Modernisme*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2013.

defons Cerdà, en la seva obra *Teoría General de la Urbanización* de 1867, ⁽²⁾ ja dedicava tres pàgines a la justificació etimològica d'aquest terme com una denominació derivada del llatí *mansió*, *-onis*, que significa 'habitació', 'casa'; així, quan es van anar poblant els municipis es va usar la paraula *mansana* per a grup de masos o cases. Més endavant, i capritxosament, es va canviar la "s" per la "z" en llengua castellana. Tot i això, sabem que l'ús en castellà de la paraula *manzana* i la seva correspondència amb la fruita (la poma), ens permet jugar amb la història mitològica de la poma daurada de les noces de Tetis i Peleu, que la deessa de la Discòrdia llançà i que donà lloc a la guerra de Troia.

Finalment, amb aquesta introducció vull donar les gràcies a la Universitat Internacional de Catalunya i, especialment, al Vicerectorat de Recerca, sense l'ajuda dels quals aquest projecte no hauria estat possible; a Cases Singulares i a la Casa Lleó Morera, per permetre'ns fer el seminari i l'exposició en aquest extraordinari emplaçament; i a tots els membres del grup i col·laboradors, que han portat a terme la recerca amb entusiasme i que ara en veuen el fruit en aquesta monografia.

Composició de les façanes de la *Mansana* de la Discòrdia amb els plànols dels mestres d'obra existents a l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona. Muntatge: Guillem Carabí.

(2) I. Cerdà, *Teoría General de la Urbanización*, Libro III, Imprenta Española, Madrid 1867, p. 528-530.